

Theologiae Moralis Super Decalogum Seu Decem Dei Præcepta Pars ...

Tractatus IV. Præliminaris. Ad Præcepta Secundæ Tabulæ De Justitia, &
Restitutione in communi

Sporer, Patricius

Salisburgi, 1713

Caput I. de Justitia, & Injuria in communi.

Nutzungsbedingungen

[urn:nbn:de:hbz:466:1-59506](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-59506)

Quis, quid restituet, cui, quantum, quomodo,
quando:

Ordine, quòve loco, quæ causa excuset iniquum.

CAPUT I.

De Justitia, & Injuria in communi.

Capite hoc speculativo potius, quàm pratico brevi compendio ex Scholastica delibabo, quæ pro intellectu terminorum in decursu utilissimæ materiæ magis necessaria, vel utilia videbuntur.

SUMMARIUM.

1. Nomen Justitiæ variè sumitur; sicut &
2. Nomen Juris.
3. Quid sit debitum morale & legale?
4. Debitum legale aliud est legitimum, aliud æquum.
5. Justitiæ divisio.

PRÆNOTIONES TERMINORUM.

§. I.

Justitia.

Iustitiæ nomen variè, & potissimum tripliciter accipitur. 1. Latissimè Justitia accipitur pro quavis virtute, vel actu virtutis, quo benè & honestè, hoc est, conformiter ad regulam rectæ rationis, ac legum vivimus. Ut Matth. 5. *Nisi abundaverit justitia vestra plus, quam Scribarum, & Phariseorum, non intrabitis in regnum cælorum.* Ibidem c. 6. *Attendite, ne justitiam vestram faciatis coram hominibus &c.* & alibi passim. 2. Strictissimè justitia accipitur pro gratia sanctificante, quæ

quæ etiam justificans dicitur : qua nimirum coram DEO justif sumus. Item (quod ferè coincidit) sumitur pro charitate, quæ est vinculum perfectionis, & plenitudo legis, ideoque meritò vocatur justitia, quatenus adfert adæquationem cum tota lege. Hinc August. Lib. De natura & gratia c. 38. dicit, *Charitatem esse veram, perfectamq; justitiam.* Neutro modo accepta justitia est hujus loci. 3. Medio, & communi modo justitiâ accipitur pro una ex quatuor virtutibus Cardinalibus, seu pro virtute particulari rectè ordinante hominem ad alterum, seu proximum suum, reddendo cuius, quod suum est; & sic accepta justitia est hujus loci mox definienda, ejusque objectum dicitur Jus.

§. II.

Jus.

Juris nomen itidem variè accipitur apud doctos. 2
1. Pro scientia Legum, vel Jurium, seu pro arte, quæ cognoscitur justum. Quo sensus jus definitur à Jurisconsulto: *Ars boni, & equi.* 2. Jus accipitur pro loco, ubi fit justum, seu ubi justitia administratur. Quo sensu dicitur quis *in jus ambulare, & in jure comparere, aliquem in jus vocare.* Quin etiam accipitur pro ipsa sententia judicis: *Judex enim sententiam pronuntians dicitur jus dicere, etiam in jure. Extra territorium jus dicenti non paretur.* 3. Jus accipitur pro ipsa lege, quæ est Regula Justitiae. Sic enim dividitur jus, in naturale, positivum, divinum, humanum, Jus gentium, & Civile, ac Canonicum. Et passim audis aliquid

esse de Jure naturali, de Jure positivo &c. de Jure sic accepto agitur in materia de Legibus. 4. Ad propositum jus accipitur pro justo, id est, adæquato, ac debito alteri; & sic est objectum Justitiæ varia ratione, ut mox patebit. 5. Principaliter Jus accipitur pro protestate, vel facultate legitima ad aliquam rem obtinendam, vel functionem aliquam exercendam, cujus violatio sit injuria. Et ferè coincidit cum dominio latè sumpto, ac diviso in dominium jurisdictionis, & proprietatis. Quo sensu dicitur aliquis *uti jure suo*. Et hoc modo acceptum jus est fundamentum juris justii, & titulus, quem respicit justitia ex parte proximi, ut propter illum velit tribuere ei jus suum. Ideo enim justum est, ut mihi aliquid detur, aut fiat, quia ego ad illud jus seu facultatem, ac potestatem legitimam illud exigendi, eoque fruendi habeo. De hoc jure latius alibi. Jus quarto modo acceptum pro justo, vel debito alteri hîc porrò explicandum est.

§. III.

Justum seu debitum morale, & Legale.

3 **J**US (prout idem est, ac justum) latissimè sumitur pro debito cujuscunque virtutis (velut objectum justitiæ latissimè sumptæ pro actu cujuscunque virtutis sub. §. I.) sicque justum dicitur, quidquid est conforme, vel commensuratum rectæ rationi, ac legi. quo modo sæpissimè accipitur in sacra Scriptura. Luc. 1. *Erant ambo justii coram Domino incedentes in omnibus mandatis, & justificationibus Domini.* Et sic latissimè acceptum communiter dividitur, in morale & legale. *Justum*

Justum seu *debitum morale* dicitur, quod quis debet alteri ex honestate virtutis, operantis tantum, absque jure, vel potestate alterius illud exigendi: ut sunt debita Charitatis, Misericordiae, Fidelitatis, Temperantiae, Fortitudinis &c. quae quis omittendo, nullum laedit jus alterius, sed solum deficit, vel recedit ab honestate virtutis, seu rectitudine debita, quam operans in suis actionibus servare deberet. *Justum* seu *debitum legale* dicitur, ad quod reddendum alteri quis lege adstringitur ex eo, quod alter jus, ac potestatem habeat ad tale quid exigendum, vel obtinendum. Et sic est objectum peculiare virtutis justitiae, & nonnullarum virtutum ipsi annexarum: ut Religionis, Pietatis, Observantiae, Obedientiae, de quibus infra.

§. IV.

Justum legitimum, seu aequum.

Justum, ac debitum legale porro dividitur in *legitimum*, & *aequum*. *Legitimum* dicitur, quod à singulis partibus seu civibus debetur ipsi Communitati, vel Reipublicae in ordine ad bonum commune, ex eo praecise, quod sint partes, seu membra talis Communitatis, vel Reipublicae. Et hoc tanquam proprium objectum spectat ad Justitiam legalem. *Justum*, seu *debitum aequum* dicitur, quod ab una parte, vel cive debetur alteri parti, vel civi Communitatis, quo proinde ipsae partes Reipublicae inter se velut coaequantur in eo, quod eis secundum leges debetur, ita nulla pars plus vel minus habeat ab altera, quam ei debeat. Et hoc

tanquam proprium objectum constituit justitiam particularem, aut commutativam, si constituat æqualitatem arithmeticam; ut pro quinque acceptis ab alio, debentur alia quinque. Aut distributivam, si constituat æqualitatem geometricam; ut de bonis communibus duobus civibus, uni merito ut quatuor, alteri merito ut duo, de jure æquo primo debetur præmium ut quatuor, alteri præmium ut duo tantum. Atqui hinc jam emergit solennis

Justitie divisio.

§ **J**ustitia communissimè dividitur in *Legalem* seu *Universalem*, & *Particularem*. Et hæc subdividitur in commutativam, & distributivam. Alii immediatè assignant triplicem justitiam; *Legalem*, *Distributivam*, & *Commutativam*: idque juxta triplicem habitudinem bonorum alicujus Communitatis. *Prima* est habitudo partium ad totum, quâ singulæ partes, seu cives debent aliquid Communitati in ordine ad bonum commune: & hoc debitum reddit justitia legalis, seu universalis. *Secunda* est habitudo totius ad partes, qua ipsa Communitas debet aliquid singulis partibus inter se comparatis de bonis communibus: & hoc debitum reddit justitia particularis distributiva circa bona communia partibus distribuenda. *Tertia* est habitudo parium ad partes, quâ una pars, vel civis privatus debet aliquid alteri parti, vel civi privato de bonis particularibus: & hoc debitum reddit ad æqualitatem commutativa particularis

ularius Justitia. Denique ad has tres Justitiæ species etiam spectat, & reduci debet Justitia vindicativa debitas delictis pœnas infligens. De singulis ordine: incipiendo à definitione Justitiæ in communi.

SECTIO I.

Justitia definitio explicatur.

SUMMARIUM.

- 6. Justitia est constans, & perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi. *Ubi*
- 7. *Voluntas sumitur pro habitu virtutis inclinante ad tribuendum.*
- 8. *Jus suum, quod est objectum formale quod Justitia.*
- 9. *Per ly cuique significatur objectum Cui, seu quibus alius homo,*
- 10. *Per ly tribuendi significatur actus proprius Justitiæ.*
- 11. *Differentia inter Justitiam & alias virtutes morales, Usque ad n. 64.*

Justitia est constans & perpetua voluntas jus suum cuique tribuendi. Est ab omnibus tam Theologis, quam Juristis recepta devenitio, tradita ab Ulpiano in *Lege Justitia. ff. De justitia & jure*, Explico particulatim.

§. I.

Est constans, & perpetua Voluntas.

Voluntas hic accipitur non pro ipsa potentia voluntatis omnibus communi, quæ utique sine justitia esse potest; neque solum pro actu, seu actuali volitione tribuendi jus suum cuique; sic enim est actus justitiæ potius, quam ipsa justitia: sed accipitur pro habitu virtutis ordinante voluntatem, & inclinante hominem ad volendum suum

suum cuique jus tribuere. *Constans & perpetua.*
 Significatur Justitiam ut veram virtutem debere firmiter, ac immobiliter, & omni tempore, non semel, vel iterum tantum, & in omni materia, non in hac, vel illâ tantum, inclinare ad actum justum, seu jus suum cuique tribuendum, ut quis verè justus dici possit. In his ergò particulis, velut genere, Justitia convenit cum aliis virtutibus moralibus voluntatis: quælibet enim virtus est constans & perpetua voluntas operandi honestè, seu, quod idem, est *habitus indefectibiliter attingens bonum honestum.* Reliquæ sequentes particulae *jus suum cuique tribuendi:* differentiam Justitiæ ab aliis virtutibus, desumptam à proprio suo objecto & actu, exprimunt, ut mox patebit. Unde clariùs hanc definitionem reddit D. Tho. 2.2. q.58. a. 1. in corp. *Justitia est habitus, secundùm quem aliquis constanti & perpetua voluntate jus suum cuique sribuit.*

§. II.

Jus suum.

- 8 **H**ic significatur objectum formale quod Justitiæ, quod est jus, seu justum æquale debitum alteri ex eo, quod alter habeat jus reale, seu potestatem legitimam exigendi talem rem tanquam suam, & in suum commodum referendam. Unde hoc jus, seu justum & debitum alteri reddendum, quod respicit Justitia, differt ab aliarum Virtutum debitis penes diversum fundamentum. Illud enim debitum non fundatur in superiori-

rioritate, ut Obedientia; nec in excellentia, ut Religio; Dulia, Observantia, vel in aliis titulis, sed in jure reali, & dominio alterius ad talem rem, ve ejus usum, tanquam principaliter in suum commodum referendum, ut optimè, & latè explicat *Lugo de Justit. disp. 1. Sect. 1. à num. 4.*

§. III.

Cuique.

Significatur objectum *Cui* Justitiæ, quod est quivis, seu omnis alius homo, excepto se ipso: Justitia enim directè semper est ad alterum: ut habet communis DD. cum *8. Th. cit. a. 2.* Ratio est; quia Justitiæ proprium officium est facere æqualitatem: sed æqualitas non potest esse, nisi inter duos, cum nihil sit sibi ipsi æquale; ergò Justitia semper debet esse ad alterum, cui reddat jus suum ad constituendam æqualitatem.

Dices. Si ego consulam alteri, ut mihi fideliter restituat debitum, nonne actus iste participat bonitatem Justitiæ ab actu justitiæ alteri consulto? Ergo justitia versatur tunc circa se ipsam. *U. Indirectè* transeat. Ideò enim cautè dixi: Justitiam *directè* semper esse ad alterum.

Dices iterum. Qui occidit se ipsum, peccat contra Justitiam: ergo Justitia potest esse ad se ipsam directè. *Dist. Ant.* peccat contra Justitiam respectu sui ipsius N. (sic enim solum peccat contra Charitatem) peccat contra Justitiam respectu Dei Supremi vitæ & mortis Domini, cujus proinde jus violat, *Con. ant. & nego conseq.* Potest etiam dici aliquo-

rum ſenſu talem peccare contra Juſtitiam legaleſi
reſpectu Communitatis, quam aliqua ſui parte
ſpoliat, ad quam ipſa communitas juſ habebat.

Dices adhuc. Dux belli distribuens præmia vel
ſpolia, attributâ ſibi ipſi æquâ & legitimâ parte,
nonne exercet actum Juſtitie distributive, etiam
erga ſe ipſum? *R.* Nequaquam: ſolum enim Ju-
ſtitiam distributivam exercet reſpectu aliorum, qui-
bus proportionatas ſuas partes relinquit: reſpectu
autem ſui ipſius potiùs exercet actum generoſe
temperantie, moderando appetitum inordinatum
habendi.

§. IV.

Tribuendi.

O Significatur actus proprius Juſtitie, ſcilicet actus
juſ ſuum cuique attribuere: idque vel repa-
rando, ſi læſum ſit, vel conſervando, ſeu non
lædendo, ſi adhuc ſit integrum. Neque enim
Ly Tribuere hîc accipi debet ſolum poſitive,
pro actu poſitivo, quo quis alteri aliquod juſ ſuum
tribuit, debitum ſolvendo, vel ablatum reſtituen-
do; ſed etiam, & maxime, negative, pro omiſſio-
ne, ſeu abſtinentia à contrario actu injuriam infe-
rendi. Ejuſdem enim virtutis eſt facere bonum
in ſua propria materia, & abſtinere à malo con-
trario. Juſtitie ergò virtutis actus immediatus
& elicitus eſt: *velle juſ ſuum cuiq; reddere; &*
nolle juſ e-juſpiam ledere, vel violare; actus ve-
rò mediatus, & imperatus eſt actualis redditio
juſis cujuſvis (nimirum debiti ſolutio, vel ab-
lati

lati restitutio) & abstinencia ab injuria opposita. Unde justitiæ partes integrales dicuntur, facere bonum, & declinare à malo.

COROLLARIUM.

EX dictis hætenus patet triplex valde notanda differentia inter justitiam, & alias virtutes morales.

Prima: ex parte objecti *Cui*, Justitia enim secundum propriam suam rationem rectum facit hominem in ordine ad alterum; justus enim per se semper alteri justus est: at temperans per se sibi ipsi est temperans; fortis sibi ipsi per se fortis est. Quod verò etiam quis alteri, Communitati fortis, vel temperans esse possit, & debeat, per accidens est, & ex imperio aliarum virtutum, ut Justitiæ legalis, Charitatis, Pietatis.

Secunda: ex parte materiæ. Quia Justitia aliæque ei annexæ virtutes versantur circa actiones humanas externas moderandas, quatenus ad alterum tendunt, aliæ verò virtutes, Temperantia, & Fortitudo versantur solum circa passiones moderandas, quatenus ipsum hominem afficiunt: utpote Temperantia circa moderandas passiones appetitûs concupiscibilis, & irascibilis: Fortitudo circa moderandas passiones timoris, & audaciæ.

Et licet passiones cupiditatis, iræ, vindictæ &c. nimis sæpè obtent, quo minus Justitia suos actus debite exercent, judicando, restituendo &c. non tamen est ipsius Justitiæ proprium moderari illas passiones, sed hoc spectat ad alias virtutes,

12 *Traët. IV. Prælim. ad Præcepta 2. Tab. Cap. I.*
tes, etsi ex imperio Justitiæ. Nam ad essentialian
cujuscunque virtutis solam spectat moderari diffi
cultates in sua propria materia occurrentes: nec
item omnes difficultates undecunque occurren
tes, sed hoc aliis virtutibus relinquatur: alio
quin sufficeret una virtus pro omnibus actibus ho
nestis.

13 *Tertia:* Ex parte medii. Justitia enim in suis
operationibus circa proximum præcisè servat me
dium rei, hoc est, ex ipsa rei natura determinatum
absque ullo ordine, vel respectu ad hominem
operantem: ut nimirum æqualitas dati & acce
pti æstimetur ex natura ipsarum rerum, ut v. g.
præcisè causa, cur huic sint reddenda quatuor, sit,
quia ei ablata, vel pacto promissa sunt quatuor,
nullâ habita ratione personæ operantis, sit dives,
pauper, firmus, infirmus. At verò aliæ virtu
tes, Temperantia, Fortitudo &c. in suis opera
tionibus moderandis servant medium rationis tantum,
determinandum scilicet à recta ratione cum
habitudine & proportionè ad operantem. v. g.
Temperantia moderans appetitum & ulum cibi,
& potus, non sumit medium ab ipsa re, scilicet
cibo & potu, sed à recta ratione mensurante qua
litate & constitutionem operantis, comedentis,
& bibentis: quod enim infirmo nimium est (v.
g. mediam libram carnis comedere, integram
mensuram bibere) robusto minus est, sic in ca
teris. Adeoque cur tantus census & potus sit mo
deratus, seu in medio virtutis positus, causa non
est in ipsa re, sed ex parte ipsius comedentis & bi
ben.

bentis, cui juxta suam constitutionem tantum sufficit, ut ne plus exigat, nec minori contentus esse valeat.

SECTIO II.

Justitia perfecta & imperfecta.

SUMMARIUM.

14. *Justitia perfecta requirit tres conditiones. 1. alteritatem 2. debitum simpliciter. 3. æqualitatem. Unde*
15. *Vsque ad n. 19. ex defectu horum alie virtutes à ratione vere justitia deficiunt: hinc etiam*
19. *Inter Patrem & filium, Dominum & servum, maritum & uxorem formaliter sumptos, non datur justitia propriè dicta:*
21. *Bene verò inter eos materialiter sumptos, quatenus scilicet, singuli eorum habent peculiare jus, vel dominium.*
22. *Vsque ad n. 26. quoad delicta inter hos observatio prædicta multum notanda.*

§. I.

Justitia perfecta conditiones.

Justitia perfecta & simpliciter dicta (ut ex definitione explicata evidenter constat) tres conditiones essentialiter requirit.

Prima. Ut sit ad alterum simpliciter, seu inter duos totaliter inter se distinctos, non tantum quoad personam, sed etiam quoad jus & dominium priorum bonorum, sic ut quilibet habeat sibi proprium ab altero independens jus. Cujus ratio mox patebit ex conditione tertia. *Secunda.* Ut sit debitum simpliciter alteri, habeatque veram rationem debiti legalis, sic ut alter ad illud jus, seu potestatem habeat, illud sibi tanquam lege debitum exigendi, etiam in Judicio. *Tertia.* Ut constituat æqualitatem simpliciter inter debitum

tum, & jus alterius, ut scilicet omninò tantum detur, quantum, postulat jus alterius. Hæc conditio rursus infert primam, quod nimirum Jus, & Justitia simpliciter, debeat esse ad alterum simpliciter: cum enim æqualitas necessariò sit inter duos ita distinctos, ut unus sit sibi totus proprius, & non alterius aliquo jure, inter illos tantum poterit esse jus & justitia simpliciter, qui sunt ita diversi inter se, & distincti, ut unus non sit pars vel quasi pars alterius, sed totus sibi proprius: ut se habent duo cives disparati Communitatis. Justitia ergò secundum quid & imperfecta erit, quando una ex dictis tribus conditionibus deficit, quando scilicet aut non est ad alterum simpliciter, aut non constituit æqualitatem simpliciter, aut non est debitum simpliciter, & legale, sed morale tantum. Et huc spectant imprimis virtutes annexæ Justitiæ, seu partes potentiales Justitiæ.

§. II.

Justitia imperfecta enumerantur.

- 1) **V**irtutes annexæ Justitiæ, tanquam Justitiæ secundum quid, seu species imperfectæ Justitiæ, in aliquo scilicet à perfecta ratione Justitiæ deficientes, communiter enumerantur novem. 1. *Religio* erga Deum. 2. *Pietas* erga Parentes. 3. *Observantia* erga homines virtute excellentes, & Superiores (ad quam spectant *Dulia*, & *obedientia*) 4. *Veritas* erga omnes: quâ se talem quis exhibet dictis & factis, qualis reverà est. 5. *Gratia* seu *Gratitudo*: qua quis alteri compensat beneficia. 6. *Vindicatio*, seu *Justitia vindicativa*: quâ male-

fici

ficia dignâ pœna compensantur. 7. *Liberalitas*: quâ quis aliorum consulit utilitatibus. 8. *Magnificencia*: qua id ipsum facit magnis sumptibus. 9. *Amicitia, seu affabilitas*: quâ quis se reddit alteri charum. 10. additur *Epikeja*: quæ clementer, juxta æquitatem, temperat rigorem legis: omnes dicuntur *Justitiæ* secundum quid, quia in aliquo à vera *Justitiæ* ratione deficiunt; quæ debet esse *ad alterû, de debito, & secundum æqualitatē simpliciter.*

I. Ob defectum perfectæ æqualitatis à ratione veræ justitiæ deficiunt Religio, Pietas, & observantia. Religio quidem erga Deum: quia homo non potest Deo reddere æquale, scilicet quantum ei debet, juxta illud Psalmi 15. *Dixi Domino: Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.* Pietas item erga parentes: Quia nec iis æquale reddi potest eo ipso, quòd esse dederint. Observantia erga Majores, virtute, & dignitate pollentes: quia nec his nostro cultu æquale reddi potest hoc ipso, quia agnoscimus & profiteremur nos inferiores. Interim tamen hæc tria servant perfectissimam rationem debiti legalis, æquè ac vera justitia: strictissimum enim est illud debitum, & scriptis etiam legibus præcipitur, additque obligationem civilem.

II. Ob defectum debiti legalis à perfecta ratione justitiæ deficiunt virtutes reliquæ enumeratæ: veritas quidem, gratitudo, & justitia vindicativa: in his enim solum est debitum morale, etsi necessarium, & obligans sub peccato: Et multo magis liberalitas, amicitia &c. in quibus est debitum mora-

morale congruum tantum, & solum ad melius esse, seu majorem honestatem morum necessariorum, sic ut eo omisso non peccetur.

18 III. Ob defectum perfectæ alteritatis à perfecta ratione juris & justitiæ deficiunt (ut vocat Aristoteles, *5. Ethicorum c. 6. & D. Th. cit.*) Jus paternum inter patrem & filium; Jus herile inter Dominum & servum; Jus conjugale inter maritum & uxorem, licet & hæc perfectissimam rationem debiti legalis contineant. Sed advertendum est, filium, servum, uxorem posse dupliciter considerari. *Primo* formaliter, & quatenus tales sunt quâ ratione filius ut filius, servus ut servus, uxor ut uxor, sunt velut aliquid patris, domini, mariti, & velut una cum ipsis persona moraliter; atque cum iis in eodem jure participant, ita ut quoad res, vel actiones talis juris paterni, herilis, œconomici, vel conjugalis, commodum vel damnum æquè in utrumque redundet. Adeoque licet pater & filius, dominus & servus, maritus & uxor physicè sint duo homines, moraliter tamen censentur unus homo saltem in jure civili, & externo. *Secundò* Filius, servus, uxor, possunt considerari materialiter, ut homines sunt, & condistincta membra Reipublicæ, vel Communitatis: qua ratione possunt habere omninò distinctum jus, dominium vel patrimonium, à patre, Domino, marito omninò independens, ita ut quoad actiones, & res illius juris proprii, commodum, vel damnum in ipsos solos redundet, & alium, patrem, dominum, maritum, non contingat; nam præter jus vitæ & famæ, filius

jam

iam emancipatus habet proprium jus, & dominium honorum suorum; imò etiam filiusfamilias potest habere proprium peculium castrense, vel quasi castrense. Servus quoque proprium potest habere peculium independens à Domino: uxor etiam propria bona paraphernalia. Quo notato resolvendum erit, ut sequitur.

§. III.

Qualis Justitia inter Patrem & filium?

Primò dicendum. Inter Patrem & filium, Dominum & servum, maritum & uxorem, formaliter, quatenus tales sunt, non potest esse jus, vel justitia simpliciter, sed tantum secundum quid. *Communissima cum Arist. & D. Th. proxime citatis.* Ratio patet ex dictis. Quia Jus & Justitia perfecta debet esse ad alterum, & æqualem in jure, qui scilicet naturâ & jure sit ab altero distinctus, ut supra dictum est: sed filius, servus, uxor, quatenus tales sunt, non sunt ita naturâ & jure à patre distincti. Nam 1. Filius ut talis est quasi pars patris, & natura; quippè ex paterno semine natus, & jure; nam usque ad emancipationem in omni jure paterno patriæ potestati est subjectus, adeoque licet sit alius in persona physica, non tamen est alius in jure, cum totum jus filii, quantum ad ea, quibus respicit patrem, sit sub patria potestate, adeo ut quidquid filius debet, vel tribuit patri, censeatur etiam debere, vel tribuere sibi ipsi, atque omne commodum, vel incommodum filii in his etiam redundat in patrem. 2. Servus similiter est aliquid Domini, nempe instrumentum ejus animatum ad opera domestica, & quiddam

ex ejus bonis; atque ut talis, quibus respicit dominum, nullum habet jus in iis non subjectum potestati Domini. 3. Uxor denique est etiam aliquando mariti, & e contra, cum sint moraliter unum corpus, & una caro; atque in iis, quæ ad vitæ societatem, & administrationem familiæ pertinent, uxor jure marito subjecta est, ut damnum unius semper redundet in alterum; ergò inter illos, tales sunt, non potest esse jus, vel justitia simpliciter, sed tantum secundum quid. Eadem ratione dicimus infra de Justitia Legali. Eademque ratione idem dicendum de omni Justitia erga Deum, ut Religionem, Pœnitentiâ, Obedientiâ: nam etiam in hoc capite deficiunt à verâ ratione Justitiæ simpliciter, quòd scilicet in homine respectu Dei, non reperiatur perfecta æqualitas, nec perfecta distinctio: Dei enim opus, & possessio sumus, & quicquid Deo debemus, ac facimus, verissimè debemus, ac facimus nobis ipsis.

20 §. Interim semel pro semper valde notandum est, quòd, licet prædicta deficiant à perfecta ratione Justitiæ, quantum ad distinctonem, & aequalitatem perfectam, minimè tamen deficiant, sed servant perfectissimam rationem debiti Legalis, imò majus & strictius est debitum. v. g. Religionis erga Deum; Justitiæ Legalis erga communitatem; Pietatis, ac Juris paterni &c. quàm Justitiæ simpliciter dictæ erga concivem: & proximam æqualem: unde & graviora peccata sunt, graviusque puniuntur in Jure delicta contra Deum, Communitatem, parentes, dominum &c. quàm contra concivem æqualem. Hæc ergò doctrina, spe-

culativa potius, quàm practica, parùm favet reo in foro conscientia: imò neque externo, excepto cujus ratio patebit infra.

Secundò dicendum. Inter patrem & filium, 21
 Dominum & servum, maritum & uxorem materialiter sumptos, ac quatenus singuli peculiare Jus vel dominium habent, potest esse Justitia simpliciter. Ita *Sotus*, *Less. Molina*, aliique allatis *Tanner Disp. 4. q. 2. dub. 1. n. 12.* *Lug. Disp. 1. de Justitia. Sect. 5. a. n. 31.* Et patet ab opposita ratione. Quia filius, servus, uxor, materialiter spectati, quatenus homines sunt, & partes distincta Communitatis, possunt habere jura vel dominia sibi propria prorsus distincta, & independentia à patre, Domino, marito: secundum quæ vero contractu, vel delicto possunt contrahere vera debita, activa & passiva ad patrem, Dominum, maritum. Nam v. g. filius, non tantum jam emancipatus, est verus dominus bonorum suorum, sed etiam minorennis sub patria potestate constitutus, potest habere proprium peculium castrense ex militia acquisitum, vel quasi castrense, ex officio publico, vel donatione principis comparatum: in quo peculio à patre independens est, potestque inter ipsum & patrem esse verus contractus emptionis, vel venditionis, vel alius ex justitia obligans, juxta legem 2. ff. de emptione. Servus item potest habere proprium peculium, eoque se à Domino redimere, ita ut Dominus injustus esset, si eo pacto inito, acceptaque pecuniâ servum non manumitteret. Uxor denique potest habere propria bona paraphernalia, & de ipsis

cum marito celebrare contractus ad justitiam spectantes, atque ex justitia obligantes alterum ad restitutionem. Præterquam quòd etiã quoad debitum conjugale, & dotis legitimam administrationem, est inter maritum & uxorem juris stricti æqualitas, adeoque justitia simpliciter: cum negatio debiti, adulterium, dotis dissipatio, secundum omnes, sint propriè contra justitiam. Insuper singuli istorum habent sibi proprium, & strictum jus famæ, & vitæ. Unde universaliter delicta inter patrem & filium, servum & Dominum, uxorem & maritum, ut homicidium, injusta infamatio, furta de bonis non subjectis, verè sunt contra justitiam simpliciter, & quidem qualificata: ut mox patebit: ergò tandem inter patrem & filium, Dominum & servum, maritum & uxorem potest esse jus & justitia, atque adeò etiã injuria simpliciter; quia nimirum in iis omnibus, filius, servus, uxor non habent se ut pars, instrumentum, vel aliquid patris Domini, mariti, sed habent se ut concives, & partes condistrictæ Communitatis: eoque respectu ipsis per accidens est, quoad illos contractus, vel delicta, quòd unus eorum sit pater, alter filius &c.

§. IV.

OBSERVATIO PRACTICA.

Quoad delicta inter predictos.

21 **E**X dictis in ordine ad praxin observanda est notabilis differentia quoad delicta inter filium & patrem, uxorem & maritum &c. nam quoad injustam læsionem vitæ, famæ, & honoris,

ut si filius patrem occidat, verberet, injustè dif-
famet, aut quavis contumeliâ afficiat; peccatum
erit qualificatum, & contra justitiam, & contra
pietatem speciali malitia, & circumstantia speciem
mutante, necessariò explicanda in confessione,
secundùm omnes: ut in quarto Præcepto etiam
notatum. *Contra justitiam* quidem: quia Pater, ut
homo est, habet jus suæ vitæ, famæ, & honoris
contra omnes homines, etiam filium, uxorem &c.
Contra Pietatem verò; quia pater ut pater est, ha-
bet peculiare jus reverentiæ, amoris, honoris erga
filium tanquam aliquid sui, cui reverentiæ repu-
gnant delicta illa.

II. Econtra verò furtum, vel defraudatio in bo-
nis temporalibus patris facta à filio, est tantum
contra justitiam; & quidem minùs peccatum,
quàm furtum, vel defraudatio de rebus extraneis,
cum propter arctissimam inter eos tam naturalem,
quàm legalem conjunctionem, quæcunque bona
temporalia patris aliquo modo spectent ad filium,
& vice versâ, etiam bona filii ad patrem, ut cum
aliis rectè observat *Laym. lib. 3. tract. 1. c. 3.*

III. Insuper, etiam non est speciale peccatum
contra virtutem Pietatis: quia furtum regulariter
non opponitur graviter contra Pietatem, & reve-
rentiam parentibus debitam. Unde ea circum-
stantia, nimirum furtum esse factum de bonis pa-
tris, non est necessariò explicanda in confessione:
ut apud *Laym. ibidem* optimè infert *Molina* di-
cens: *non tenetur filius confiteri furtum aut de-
fraudationem factam fuisse patri: quoniam pec-*

22 *Traët. IV. Prelim. ad Precept. 2. Tab. Cap. 1.*
caturum est ejusdem speciei, ac si adversus alium fu-
Etum fuisset; & quòd defraudatio in bonis tempo-
libus sit facta patri, non aggravat; sed extenuat
culpam.

25 IV. Dixi tamen: Regulariter furtum non op-
poni graviter contra Pietatem, vel reverentiam,
amorem patri debitum. Non est enim negandum
posse etiam aliquando opponi graviter, speciali gra-
vi malitia contracta: ut si filius auferret à patre ta-
tam substantiæ partem, ut pater reduceretur ad ege-
statem: vel inde multum pateretur circa statum
conditionem suam: aut si aliunde prævideret ex
furto, rei v. g. charissimæ, patrem merito quod
gravissimè offendendum: tunc enim omninò filius
etiam graviter peccaret contra Pietatem: adeo
deberet eam circumstantiam explicare in confessio-
ne, ut sapienter monet *Lug. disp. I. n. 32.*

SECTIO III.

Iustitia species explicata.

SUMMARIUM.

26. *Iustitia legalis seu universalis, & particularis definitio.*
27. *Cur dicatur legalis & universalis vel generalis?*
28. *Est virtus specialis distincta ab aliis virtutibus.*
29. *Et eadem ejusdem rationis in principe, & Subdito.*
30. *Non tamen Iustitia strictè, & simpliciter dicta.*
31. *Quid Iustitia distributiva, &*
32. *Quid communitiva?*
33. *In quo conveniant, & differant?*
34. *Cum eis diversi sint actus.*
35. *Diversa ratio debiti, &*
36. *Diversa objecta formalia, ideo*
37. *Specie & essentialiter differunt, velut species analogæ.*

38. *Justitia vindicativa sub uno respectu reducitur ad legalem*

39. *Sub alio ad commutativam.*

40. *Simpliciter tamen non est justitia proprie dicta.*

41. *Corollarium.*

DUæ sunt immediatæ species *Justitiæ*: *Legalis* & *Particularis*. *Justitia Legalis*, seu *Universalis*, est virtus ordinans hominem in suis actibus ad bonum commune *Reipublicæ* seu *Communitatis*: quæ nimirum homo reddit, & præstat, quod justum & debitum est ipsi *Communitati* ad sui conservationem. *Justitia particularis* est virtus, quæ cuicunque particulari persona jus suum debitum reddit; seu quod idem est: est virtus, quæ rectè inter se ordinat, & adæquat homines quoad commutationem bonorum particularium, & distributionem bonorum communium. Ubi indicantur ejus geminæ species, commutativa, & distributiva *Justitiæ*, de quibus ordine per Paragraphos.

§. I.

Justitia Legalis seu Universalis.

DEfinitionem jam modò audivisti. Pro cujus explicatione aliquot quæstiunculæ scholasticæ explicandæ sunt.

I. Cur dicta *Justitia legalis*, seu *universalis*? *Legalis* justitia vocatur: quia versatur circa justum *legitimum*, seu *lege debitum*: cum leges omnes principaliter præscribant ea, quæ sunt bona & conducibilia ipsi *Communitati*: adeoque *Justitia* efficiendo ea, quæ sunt bona apta *Communitati* maximè fit conformis *Legibus*, ideoque *Antonomastice legalis* dicta. *Universalis* autem, vel *Go-*

neralis Justitia vocatur eò, quòd omnes alias virtutes morales quodammodo in se contineat; nimirum non essentialiter, per prædicationem; sed causaliter, & imperativè, quatenus Justitia omnium aliarum virtutum actus ordinat, & imperat, *in ordine ad bonum commune.* Quemadmodum enim Leges in omni materia virtutum præscribunt ea, quæ sunt conducibilia bono communi, pulchrè ostendit Philosophus *5. Ethicorum* dicens *Leges de omnibus præscribunt, & ea quæ ad virtutes fortes pertinent: ut non deserere ordines, non fugere, non arma abjicere: & id quod est temperantia: ut non committere adulterium: non contumeliosè se gerere, & id quod est mansuetudo, ut non verberare, non maledicere. Simili modo secundùm alias virtutes, & vitia, alia jubet lex, alia prohibet.* Sic Aristoteles. Ita etiam Justitia Legalis perficit, & dirigit hominem, ut rectè & justè se gerat erga Communitatem in omni materia virtutum moralium merito ergò dicta *Justitia Universalis* & à Philosopho ibidem *Justitia perfecta.*

- 28 II. Estne virtus specialis distincta ab aliis? Quòd sic. Communis cum *S. Th. q. 58. art. 6* & aliis apud *Tanner. disp. 4. De Justit. q. 2. dub. 1.* Nam licet hæc Justitia Legalis, universalis, generalis sit secundum materiam, quia scilicet versatur, ut dictum est, circa materiam omnium aliarum virtutum, quarum omnium actus ad bonum commune dirigit, ordinat, & imperat: attamen secundum se, & rationem suam essentialem, virtus specialis est, distincta à quavis aliâ virtute moralis.

rali. Quia & peculiarem rationem honestatis & laudis obtinet, distinctam ab honestate & laude aliarum virtutum; & peculiarem difficultatem habet in agendo propter bonum commune: ejusque proprium objectum formale, est agere ob bonum commune, utique diversum ab objectis omnium aliarum virtutum moralium propriis. Quemadmodum Charitas secundum se spectata, specialis ab aliis distincta virtus est ex suo proprio objecto, & motivo formali, quod est bonum Divinum; attamen ea ipsa virtus maximè universalis & generalis est, imò omnium aliarum virtutum forma, quatenus similiter omnium aliarum virtutum actus imperat & ordinat, ut propter DEUM, & bonum divinum exercentur, atque sic actus formati, ac meritorii esse possint. Vide citi:

III. Estne eadem virtus in Principe, & subdito? R. Est eadem. Ita cum aliis *Valentia*, & *Lugo hic*. Ratio patet: quia uterque & Princeps, & subditus in operando, is imperando, hic obsequendo, movetur eodem motivo & affectu boni communis ad juvandam, seu protegendam Republicam, cujus uterque pars est. Si subditus habeat speciales difficultates in obediendo & operando propter bonum commune, ex non habitu *Justitiæ Legalis*, sed habitu aliarum virtutum, *Fortitudinis*, *Temperantiæ*, & maximè *Patientiæ* superandæ sunt: quemadmodum speciales difficultates Principis ad bonum promovendum commune, similium virtutum, & maximè *Prudentiæ* superari debent. Quâ ratione *S. Thomas cit. art. 6. ex Ari-*

stotile docet, hanc virtutem Justitiæ Legalis, Principe, seu Magistratu inesse *Architectoni* quatenus ea per Leges præcipiunt, & statuantur quæ ad bonum commune, optimamque administrationem Reipublicæ pertinent: in subditis autem inesse *ministerialiter*, & *executive*; quatenus ejusmodi leges ob bonum commune acceptant, observant, executioni mandando, quæ per Magistratum decreta sunt.

30 IV. Estne Justitia strictè & simpliciter dicta Resp. Non est. Ita cum aliis *Valentia cit. punct. 2. Lug. cit. sect. 4. num. 68.* Ratio est: quod licet Justitia Legalis servet perfectissimam rationem debiti Legalis, & legitimi, non tamen servat perfectam alteritatem requisitam ad Justitiam simpliciter dictam. Quare sicut Pietas v. g. erga parentes, non est Justitia simpliciter, & perfecta defectum alteritatis perfectæ, cum filius sit quæ pars patris, & jure idem: ita à fortiori non est justitia simpliciter, & perfecta inter civem & Communitatem, cujus ille, non *quasi*, sed *vere* pars est, & jure particeps in commodis: nã & in incommodis Communitatis non distinguitur à suis membris: & ideò Justitia Legalis non ita respicit bonum commune, ut præscindat à bono particulari operantis, sed potius ideò respicit illud bonum commune, quia censetur esse bonum etiam ipsius operantis ac singularum partium; sicut bonum corporis est bonum membrorum. Justitia autem perfecta respicit bonum alterius præscindendo omninò ab utilitate proprio, ut acute observat *Lugo cit. De obligationibus*

gatione & violatione Justitiæ Legalis habetur tract. 5. de delictis in Septimo præcepto, cum de defraudatione tributorum, Vectigalium &c.

§. II.

Justitia Distributiva & Commutativa definita.

Justitia *distributiva* dicitur, quæ distribuit bona & Communitatis in singulas partes secundum debitam proportionem dignitatis, vel meriti cujusque, sicut contra etiam onera Communitatis secundum proportionem facultatis cujusque. Unde ejus materia propria 1. Per se & principaliter sunt bona communis Reipublicæ, vel communitatis, ipsi communitati, vel Reipublicæ aut superflua, aut vacantia; ut sunt æraria superflua &c. dignitates, beneficia, officia vacantia: omnia debita proportione pro cujusque statu & merito, partibus Reipublicæ distribuenda. Quo spectant bona Oeconomica Communitatis, Collegii, Familiæ &c. singulis debita proportione impendenda. Et quia particeps bonorum communium debet etiam esse particeps onerum communium: ideo 2. indirecta materia justitiæ distributiæ etiam sunt onera communia, tributorum, operarum, laborum, periculorum ad bonum commune suscipiendorum; omnia juxta proportionem distributionis bonorum communium inter cives pro ratione facultatum distribuenda: adeo ut sicut bona communia distribuenda sunt juxta proportionem dignitatis & meriti personarum, ita & onera distribuenda sunt juxta pro-

proportionem facultatis personarum. 3. Reducuntur
ve, & ob aliquam similitudinem ad materiam
justitiæ distributivæ etiam reduci possunt poenæ
delinquentibus communibus Reipublicæ legibus
creatæ, & in singulos Communitatis delinquentes
pro ratione delicti æqua proportione infligenda.
Quæ tamen propriè spectant ad specialem virtutem
justitiæ annexam, scilicet vindicativam. De qua

§. 4.

32 *Justitia commutativa dicitur, quæ commutat bona particularia inter ipsas partes Communitatis secundum æqualitatem debitam, sive ex contractu, sive ex delicto propter damnum alteri illatum. Unde & ejus materia propria sunt bona particularia inter cives particulares secundum debitam æqualitatem commutanda. Quia nimirum unus civis vel pars Communitatis non potest ut ratione habere jus ad bona particularia alterius civis: neque è contra unus alteri quidpiam debere potest, nisi factâ aliqua commutatione, quâ unus alteri sua commutat bona, rursus ab altero compensanda: eaque commutatio vel est voluntaria ex contractu cum consensu utriusque, & dantis accipientis, ut in emptione, venditione, mutuo, locato, commodato, &c. de quibus in materia de contractibus? vel est involuntaria commutatio, & ex delicto, cum quis alicui invito aliquod suum aufert, seu damnum injustum infert in bonam fortunam, famam, vel vitam, ut furto, calumniâ, homicidio &c. de quibus Tract. sequenti in materia de delictis. Ex his utrisvis semper uni remanet jus*

jus rem suam exigendi, vel repetendi; alteri verò incumbit jus & obligatio reddendi, vel restituendi. Circa omnes istas commutationes reficiendas, & ad æqualitatem redigendas tanquam propriam (sane amplissimam) materiam versatur, ideò sic dicta, *justitia commutativa*; cujus proprius actus est restitutio. Hic iterum aliquid Scholasticè dicamus.

§. III.

Justitia Distributiva, & Commutativa comparata.

Conveniunt ambæ eæ justitiæ in hoc, quòd utraque raddat jus, seu justum debitum particulari civi seu parti Comunitatis: at diversi utriusque sunt actus, diversa ratio debiti, diversa objecta formalia, seu media constituenda ad æqualitatem debitam: adeòque differunt essentialiter & specie.

1. *Diversi sunt actus.* Nam actus justitiæ commutativæ sunt commutationes bonorum particularium inter cives particulares. Justitiæ autem distributivæ actus sunt distributiones bonorum comuniũ inter cives ut partes communitatis: quæ duæ actiones, scilicet commutationes, & distributiones, in se & naturâ ipsâ maximè differunt, etiam in hoc, quòd actio justitiæ commutativæ per se, & propriè fit ipsius hominis particularis aliquid debentis, & non nisi directivè vel coactivè ad Magistratum pertinere possit: actio verò justitiæ distributivæ, scilicet ipsa distributio comuniũ bonorum per se & propriè est ipsius Magistratũs, seu Rectoris Reipublicæ.

blicæ, & non nisi imperfectè potest eïse in privati
 quatenus approbant justam distributionem, eam
 contenti vivunt. Eiusdem enim rationis & perti
 ctionis est, actum externum virtutis exercere,
 eum sola mente approbare.

35 II. *Diversa est ratio debiti utriusque Justitiæ*

Justitia enim commutativa attendit alteri debitum
 quod ei secundum se est proprium, & particulare
 vel ex contractu cum altero, vel ex delicto alteri
 Justitia autem distributiva attendit tantum illud
 debitum, quod ex bonis communibus ideò alicui
 betur, quia est pars Reipublicæ, seu, quia in qua
 tum id, quoad est totius, est debitum parti (ait
 Th. cit. art. 2.) quia nimirum hoc ipso, quòd boni
 sunt communia, & vel Communitati superflua
 vacantia, debentur partibus ejusdem Communitatis,
 servatâ debitâ proportione supradictâ. Un
 si Princeps, vel Magistratus ex bonis communibus
 reddat civi, quod ei tenetur, vel ex contractu,
 ob præstitam Reipublicæ operam non exercet
 actum Justitiæ distributivæ, sed commutativæ.

36 III. *Diversa quoque sunt objecta formalia,*

media constituenda utriusque Justitiæ. Nam
 Justitia commutativa constituit medium, & æqua
 tatem simpliciter secundum proportionem arith
 meticam: seu (quod idem est) secundum
 qualitatem rei ad rem, inter datum & acceptum
 ita ut quantum datum est, vel acceptum, tantum
 reddatur: v. g. qui mutuo, vel furto accepit
 ginta, totidem tenetur reddere, nullâ habitâ ratio
 ne personæ. Justitia verò distributiva constituit

medium & æqualitatem non simpliciter & arithmetice, sed solum proportionaliter, seu secundum proportionem geometricam, ac quod idem est, attendit proportionem rerum ad personas, adeò ut in distributione bonorum communium *Justitia* distributiva postulet, ut in quantum una persona excedit aliam in dignitate atque merito, in tantum res danda uni personæ excedat rem dandam alteri personæ proportionaliter; ut si dignitas & meritum unius personæ superet alterum duplo, duplo plus illi tribui debeat, quàm alteri. Exempla sunt in distributione, & collatione officiorum, dignitatum, præmiorum, stipendiorum, spoliatorum militarium, bonorum communium familiaria &c. Et reductivè etiam onerum, laborum, pænarum. Et sic in *Justitia* distributiva conditio personæ attenditur per se, & secundum se: in *justitia* verò commutativa per se attenditur ipsa res data, vel accepta, & solum per accidens quandoque attenditur conditio personæ, quatenus per eam diversificatur, vel aggravatur ipsa res: idque maxime in injuriis personalibus: major enim est injuria, graviusque compensanda, si percutias Principem, quàm si privatum civem.

IV. *Differunt ergò hæc Justitia essentialiter, & 37*
specie. Communissima cum *D. Th. cit.* Ratio patet. Illæ virtutes differunt essentialiter, & specie, quæ habent diversos actus, & objecta formalia cum diversa honestate & difficultate: sed *justitia* commutativa & distributiva. 1. Habent diversos actus & objecta formalia, ut modò dictum est. 2. He-
 beat

bent diversam honestatem ac laudem; longè enim
 aliam laudem meretur justus honorum commu-
 um administrator, seu distributor, quàm justus
 venditor, vel redditor boni privati. 3. Habent
 diversas difficultates: quia per justitiam commu-
 tivam datur aliquid alteri tanquam verè suum, non
 nullo modo spectans ad dantem: per justitiam solu-
 rò distributivam datur aliquid alteri tanquam
 quo modo spectans ad dantem, quatenus bona
 communia sunt etiam aliquo modo dantis; facili-
 lius autem est aliquid dare alteri, quòd est verè
 terius, quàm quod est aliquo modo suum, nec
 ximè cum valde proclive sit bona communia
 plicare sibi ipsi. Advertunt tamen communitati
 DD. hanc divisionem Justitiæ in commutativam
 & distributivam non esse in species univocas
 pliciter, seu æqualiter perfectas, sed in species
 analogas, & inæqualiter participantes ratione
 justitiæ: quia nimirum ratio formalis, & proprie-
 tates justitiæ, scilicet *alteritas, debitum, & æquitas*
longè perfectius requiruntur in justitia commu-
tativa, quàm distributiva. Num. 1. justitia commu-
 tativa, (meritò sola justitia perfecta simpliciter
 cenda) propriè, & simpliciter est ad alterum: justitia
 verò distributiva non est omninò ad alterum
 est enim totius ad partem: pars autem non ad æquum
 tè distinguitur à toto, sed in toto includitur. 2. Strictius
 tius longè est debitum Legale in justitia commu-
 tiva, quàm distributiva: strictius enim est jus, quod
 quisque ad petendam rem sibi proprio suo jure
 bitam habet, quàm ad petendam partem boni
 Con. T.

Communitatis v. g. officium dignitatem &c. longe
gravius committitur injuria contra *Justitiam*
commutativam (quæ sola inducit obligationem re-
stitutionis, ut suo loco videbitur) quam contra
Justitiam distributivam, quæ non inducit obliga-
tionem restitutionis erga partem neglectam, sed
solum aliquando per accidens erga ipsam Commu-
nitatem, ut si Princeps contulit officium indigno
cum detrimento Reipublicæ, tenebitur ad compen-
sationem damnorum &c. Vides ex *Justitia* com-
mutativa, non distributiva. 3. Denique *Justitia*
commutativa constituit aequalitatem simpliciter, &
arithmetica, distributiva verò solum secundum
quid, seu geometricam, secundum proportionem
personarum, ut supra dictum.

§. IV.

Justitia vindicativa reducta.

JUSTITIA vindicativa, seu virtus illa, quæ Super-
rior subdito suo infert debitam & condignam
& æquæ poenam pro delicto commisso; quatenus per eam
Superior respicit bonum commune procurandum,
& conservandum debita punitione delinquentium,
est vera *Justitia Legalis*, primario, & quasi archite-
ctonicè residens in Principe, se extendit ad omnia
officia à Principe in utilitatem Reipublicæ exercen-
da: quorum non infimum est condigna punitione de-
linquentium. Sicut enim ipsa Legislatio ad bonum
commune in Principe spectat ad *Justitiam Le-
gis, quæ galem*; ita consequenter etiam vindicatio Legis
contra transgressores ad eandem *Justitiam legalem*
spectabit.

39 II. *Justitia vindicativa*, quatenus exercetur à J^{udice} dice ex officio debito, ut nimirum satisfaciatur obligationi suæ, & erga Rempublicam, & erga partem læsam, compensationem injuriæ sibi factæ expectantem, est vera *Justitiæ commutativa*, uti ex Th. observant DD. citt. Quia nimirum *Judex* ex officio & *Justitia commutativa* tam erga ipsam Rempublicam, quam erga partes læsas, quatenus nomine pro tali officio constitutus est condignis poenæ, tenetur pro loco & tempore ad condignam poenam delinquentibus inferendam: idque faciendum æqualitatem inter se ex una parte, & Rempublicam, ac partem læsam ex altera parte constituit: id autem negligendo ipse injuriam inferentem teneturque ad restitutionem damnorum, quatenus Rempublicæ, quam parti læsæ ex impunitate inferuntur, ut omnes fatentur. Quatenus autem *Judex* præcisè constituit æqualitatem inter delinquentem, & partem læsam, scilicet in poenam pro delicto inferendo condignam satisfactionem, exercet propriissimum actum *Justitiæ commutativæ*. Sed vides, non elicitive & proprium, sed directive, & alienum, directum ac imperatum à *Justitia commutativa*.

40 III. *Justitia vindicativa*, quatenus puniens præcisè constituit æqualitatem in ipso delinquentem inter poenam & crimen commissum; juxta illud Deuter. 25. v. 3. *Pro mensura peccati erit & plagarum modus*: ut nimirum sic fiat æqualitas in delinquentem inter ipsum aliquid ultra suam voluntatem patientem, & antea plus justo sibi tribue-

tem delinquendo: etsi habeat aliquam similitudinem cum Justitia commutativa ob dictam æqualitatem: & etiam habere possit similitudinem cum Justitia distributiva, quatenus inter plures delinquentes servetur debita proportio pœnarum & delictorum, simpliciter tamen non est Justitia propria dicta: non enim distributiva; quia non fit distributio honorum communium; neque commutativa; quia per illam hoc respectu nulla fit compensatio damni particularis, ut supponitur, sed præcisè spectatur æqua vindicatio delicti. Est ergo hac ratione Justitia vindicativa, Justitia imperfecta secundum quid, seu pars potentialis Justitiæ, & virtus Justitiæ annexa, prout supra enarravimus.

IV. Ex dictis patet corollarie: non idem esse *justum*, & *contrapassum*, ut scilicet ex eo præcisè constituatur justum, quo quis tale quid patiatut, vel recipiat, quale alteri intulit, vel debet: ut probat etiam Philosophus s. Eth. Etsi enim contrapassio, vel retaliatio, quandoque justum constituat, juxta illud Exod. c. 21. v. 24. *Reddet animam pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manum pro manu &c.* id tamen semper, & universaliter fieri non potest: quia ratione circumstantiarum personæ, vel rei fieri potest, & plerumque fit, quòd passio actioni respondens non sit æqualis; ut si privatus alapâ percutiat principem, major est actio, quàm passio repercussionis. Et certe non repercutietur, sed longe graviori pœnâ plectetur. Et generaliter, cum quis alterum injuriam in re sua lædit, semper major est actio; quip-

36 *Traët. IV. Prelim ad Præcepta 2. Tab. Cap.*
 pe cum injuria conjuncta, quàm similis repassio
 quippe absque injuriâ repositâ. Unde Exod.
 præcipitur, ut si quis furetur, vel occidat ovem
 vel bovem alterius &c. restituat quinque boves
 pro uno bove, & quatuor oves pro una ove. Ut enim
 contrapassum justum constituat, debet fieri ad
 qualitatem, non tantum quoad æstimationem da-
 ni illati proximo, ex ipso objecto & effectu lu-
 cessantis, vel damni emergentis; sed etiam quoad
 æstimationem injuriæ illatæ alteri pro ratione cir-
 cumstantiarum, juxta prudens judicium seu dis-
 cernimen rectæ rationis, ut infra de restitutione declar-
 bitur. Et hac ratione, si accipiatur contrapassum
 non pro eo, quod est idem pati in specie; seu ph-
 sice, sed pro eo, quod est idem pati æquivalenti
 & moraliter, secundum dictamen rectæ rationis
 aut legis, consideratis nimirum omnibus circum-
 stantiis, utique contrapassum idem erit ac justum
 in justitia tam commutativa, quàm vindicativa.

SECTIO IV.

Injustitia. Injuria.

SUMMARIUM.

42. *Injustitia, & injuria quid, & qualiter differant.*
43. *Sicut justitia legalis est specialis virtus, ita injustitia legalis, seu illegalis, est speciale vitium.*
44. *Sicut pariter injustitia particularis est speciale vitium oppositum justitia particulari.*
46. *Nullus nisi volens potest facere injuriam, &*
47. *Nullus nisi nolens potest pati injuriam,*
48. *Ut autem volens aliquid pati, non patiatur injuriam, requiritur voluntas plena cedendi juri suo: &*
49. *Jus plenum, seu facultas cedendi juri suo.*

30. Quando volens, non potest juri suo cedere sine præjudicio tertii, vel certi status, licet ei tunc consentienti & volenti non fiat injuria, fit tamen tertio vel certo statui.

HÆc duo passim confunduntur pro eodem. 42
 cum tamen propriè, & in rigore re ipsâ differant. *Injuria* enim opposita juri, seu justo debito alteri, significat ipsum injustum alteri, illatum velut passivè; in patiente verò est injuria, & tot modis potest accipi, quot modis acceptum est supra jus, seu justum debitum alteri, ut facilè est applicare. *Injustitia* autem opposita *Justitiæ* significat ipsam actionem, vel omissionem, quâ alteri jus debitum auferitur, vel negatur, adeò ut injustitia sit ex parte agentis, injuria verò ex parte passi injustum: sed retento communi modo loquendi sumamus pro eodem, & breviter dividamus.

Injustitia, vel injuria propriè, est *voluntaria lesio juris alieni*: nimirum quodcunque factum, vel omissum, quo violatur jus debitum alteri: aut positivè aliquod jus debitum auferendo, aut negativè, jus debitum non reddendo. Sicque opponitur virtuti *Justitiæ*, cuique jus suum tribuenti, atque eodem modo, ac illa, dividitur in *Legalem*, & *particularem*; *Distributivam*, & *Commutativam*.
 De quibus ordine.

§. I.

Injustitia Legis

Est, qua quis facit contra id, quod ex *Justitia* 43
 Legali deberet facere ad bonum commune;
 seu: *Est violatio Legis, in ejus respectum, ad detri-*
 C 3 *men-*

38 *Tract. IV. Prelim. ad Præcept. 2. Tab. Cap.*
mentum boni communis. Sicut autem ipsa iustitia
Legalis formaliter, & quoad essentiam est specialis
virtus distincta à cæteris; causaliter verò, seu quoad
materiam dicitur virtus generalis, quatenus omnium
um aliarum virtutum actus ordinat, dirigit, & con-
perat ad bonum commune; ita directè injustitia
galis, vel potius (ut vocat S. Th.) illegalis, formaliter
quidem, & quoad essentiam, est speciale
vitium, distinctum à cæteris, quia habet proprium
objectum formale, & deformitatem distinctam à
cæteris vitiis: scilicet contemptum, vel detrimentum
boni communis, directè, vel indirectè intentum:
causaliter verò, & quoad materiam dicitur vitium
generale, quia habet hominem impellere ad
omnia alia vitia & peccata in detrimentum, vel con-
temptum boni communis patranda ut homicidia,
furta, defraudationes bonorum communium, adu-
teria &c. Imò ordinariè vix committitur injus-
tia legalis nisi cum aliquo alio vitio particulari. In-
justitia autem hæc legalis tunc solum committitur
& est speciale vitium & peccatum, atque adeo
confessione necessariò explicandum, quando quis
violat legem sic, ut noceat Reipublicæ, vel bono
communi; seu cum quis peccando directè, vel
indirectè intendit detrimentum, vel contemptum
Reipublicæ, ac boni communis, ut notat D. Th. 2. 2. q. 59. art. 1. Alioquin violatio legis absque
omni directâ, vel indirectâ intentione detrimenti
vel contemptûs boni communis, ac Reipublicæ
sed ex sola privata passione vel cupiditate: v. g. si
ratur quis, defraudat vectigalia, adulterat, occidit
pu

præcisè ut cupiditati vel passioni sua satisfaciatur, minimè verò ut bonum commune perturbet, absque ulla intentione, vel advertentia ad detrimentum, vel contemptum boni communis, noverit speciale peccatum injustitiæ legalis distinctur ab ipsis illis peccatis particularibus contra illas aas virtutes, Temperantiam, Justitiam commutatiam &c. sed erit generalis quædam conditio, seu circumstantia omnium peccatorum, quòd fiant contra bonum commune. Quemadmodum etiam generalis conditio omnium peccatorum est, quòd omnia fiant contra Charitatem DEI, contra obedienciam Legum &c. quæ tamen non tribuunt militiam specialem actui, nisi intendantur; ut si quis ea intentione velit peccare, ut Deum offendat, ut legem contemnat &c.

§. II.

Injustitia particularis.

Dicitur, quâ quis agit contra id, quod debet⁴⁴ particulari personæ, seu parti Communitatis ex justitia particulari, seu commutativa, seu distributiva. Hic rursus sicut ipsa Justitia particularis supradicta est virtus specialis distincta à cæteris tam formaliter quoad essentiam, quàm materialiter, quoad materiam seu objectum proprium, quod est jus æquum debitum alteri, seu æqualitas cum altero: ita opposita hæc injustitia particularis speciale est vitium, ac peccatum distinctum à cæteris tam formaliter, & quoad essentiam, quàm materialiter, quoad materiam & objectum: habet enim propriam materiam, scilicet ipsas res debitas alteri, &

non tributas & proprium objectum formale, licet inæquitatem cum altero : quod nimirum homo plus tibi, minus alteri tribuat, quam debet. Omnis autem injustitia est peccatum mortale ex genere suo, omnium consensu cum D. Thomas *art. 4. cum* Justitiæ & Charitati graviter repugnet : nam ex sua ratione detrahit alteri bonum quod debet ipsi ex Charitate velle, & ex Justitia tribuere. Potest tamen fieri, & sæpè fit veniale tum ob paritatem materiæ, ut si modica inferatur injuria, & modicum quid furto surripiatur : tum ob imperfectiæ actûs ob defectum sufficientis deliberationis ac voluntarii : ut si quis injuriam intulerit ex repetino motu, ex ignorantia juris, vel facti, etsi non omnino inculpabili ; res certa est, in particularibus materiis manifesta erit.

45 Injustitia porro particularis variè subdividitur. *Primò*, Injustitiam *commutativam*, quâ defraudatur alter in bono suo proprio ; & *distributivam*, quâ defraudatur alter in bono communi, si ex merito præ aliis debito. quod maxime fit in acceptatione personarum ac munerum ; de quibus in septimo Præcepto. *Secundò*, Injustitia commutativa ex parte materiæ, dividitur in injustam læsionem corporis, vel vitæ, de qua in quinto & sexto Præcepto : in injustam læsionem bonorum fortunæ (de qua in septimo.) Et in injustam læsionem famæ & honoris, de qua in octavo Præcepto. *Solutio* hic generatim ad praxin quæritur, quomodo committatur injustitia, & inferatur injuria, tam ex parte facientis, quàm ex parte patientis : seu ex parte

fius

fius: an quis nolens possit facere, aut volens pati injuriam?

§. III.

Nullus nisi volens potest facere injuriam.

Certum apud omnes. Constat ex communi ratione peccati. ⁴⁶ Omne enim peccatum necessarium est voluntarium, ac ut loquitur D Augustin. *Ita est voluntarium, ut si voluntarium non sit, eo ipso peccatum non sit:* atqui facere injuriam formaliter, maxime peccatum est, & quidem ex genere suo mortale, ut dictum: ergo necessario debet esse voluntarium; consequenter nullus potest facere injuriam nisi aliquo modo volens; scilicet directe in se, vel indirecte in sua causa posita, vel non ablata. De quo latius suis locis. Hic communis est distinctio: *Aliud esse iniustum agere, aliud iniuste agere, aliud vero esse iniustum, seu agere ut iniustum.*

Iniustum agere est aliquid facere, quod secundum se est iniustum, seu contra æqualitatem Justitiæ, seu jus alterius: quod potest fieri materialiter tantum ab involuntario, vel invito: utpotè per ignorantiam invicibilem, per motum primo primum, per violentiam extrinsecam; ut si quis auferat rem, invincibiliter ignorans esse alienam: si occidat motu primo: si percutiat altero violentè movente manum ejus: ut exemplificat Philosophus citandus; is iniustum facit, materialiter scilicet, non tamen facit iniuste. *Iniuste agere*, seu quod idem est, iniustum, vel injuriam formaliter facere, est sponte & deliberatè facere aliquid, quod reverà est & cognoscitur esse contra justitiam, & jus alterius,

etsi non fieret ex mœra, electione, vel habitu
sed ex passione vel cupiditate. *Injustum autem*
seu agere ut injustum, est facere aliquid, quod
verà injustum est, spontè & deliberatè, non quod
docunque, sed ex mera electione; quia scilicet
placet injustitia; & non ex passione aliqua, &
sequenter ex pravo habitu injustitiæ, ante quod
contractum habitum non solet quis ex mera electi-
one, vel malitia malè operari, juxta illud: *Nemo*
pente fit pessimus. Ita ex Aristotele §. *Eth.*
D, Th. q. 59. art. 2. Monet tamen *Valentia*
dem, quæstionem esse de nomine: cum certum
quemlibet voluntariè injustè agentem, etiam po-
vocari injustum, saltem actualiter, juxta illud
Joan. 3. Qui facit justitiam, justus est: ergo
contra, qui facit justitiam, injustus est.

§. IV.

Nullus nisi volens potest pati injuriam.

47 *N*imirum volenti & consentienti nulla fit in-
juria: seu ut loquuntur Jura, *nulla est injuria*
qua in volentem fit. Communis cum Philosopho
§. *Eth. c. 9. Et S. Thoma q. 59. art. 3.* Ratio est
Quia nemo potest sibi inferre injuriam ex eo
quod non possit habere volitionem sibi inferre in-
juriam; sic nemo potest alteri injuriam propriam
formalem inferre, nisi ille habeat voluntatem con-
trariam: atqui non potest habere voluntatem con-
trariam, qui volens & consentiens in tale factum
omniò cedit juri suo: nam eò ipso aufert à se om-
nem contrariam voluntatem, quantum est de se
& vult sibi reddere licitum illud factum; quare

cut implicat alicui fieri injuriam in eo, in quo nul-
lum habet jus, ita fanè nullus potest pati injuriam
in eo, in quo voluntariè cedit juri suo: ergò im-
plicat aliquem pati formalem injuriam, nisi aliquo
modo nolens; cum injuria vel injustitia formaliter
consistat in læsione juris alterius inviti, vel relu-
ctantis. Quod ut plenè intelligatur,

Adverendum est: ad hoc ut aliquis volens pati
aliquid, quod aliàs est injustum, seu contra jus
suum, non tamen patiatur injuriam formaliter,
duo necessaria requiruntur; & *voluntas plena ce-
dendi juri suo, & jus plenum, seu facultas cedendi
juri suo.* Explico seorsim & applico ad casus,

Voluntas plena cedendi juri suo.

UT nimirum quis plena & libera voluntate
consentiat aliquid pati, vel aliquid fieri, quod ⁴⁸
est contra jus suum, vero animo cedendi juri suo,
absque admixto involuntario, ex errore, dolo, me-
tu &c. Alioquin, ut aliquis verè patiatur inju-
riam, sufficit, ut quis aliquo modo sit nolens, etiam
sola nolentate, seu involuntario mixto, quale est
ex errore, metu, necessitate: E. g. *Primo.* Si
consentiam tibi à me auferri nummum, vel annu-
lum, putans esse cupreum, tu autem scis esse au-
reum, facis mihi veram & gravem injuriam: quia
in ablationem cuprei solum consensi, non verò
aurei; nihil enim volitum, quod non cognitum.
Secundo. Si latroni ad evitandam mortem, vel ve-
xationem dem pecunias, aut omninò involuntariè
solum exterius, aut licèt voluntariè simpliciter,
tamen admixto involuntario secundum quid; quia
scilicet

scilicet volo quidem defacto dare, tamen nollem dare, nisi metu, vel vi cogerer, patiora pro
 ram injuriam, latroque tenetur ad restitutionem
 cundum omnes. *Tertio.* Idem est, si neces
 te compulsus petam mutuum, & sine usura
 re nequeam, sicque partim volens, partim no
 usuram promitto, & solvo, patior veram injuriam
 & restitutio mihi debetur ab usurario. Secus
 si seclusa omni necessitate, vel metu, ex me
 bertate, v. g. ad excessivum luxum, vel lusu
 tam mutuum, & solvam usuras; tunc enim
 volenti simpliciter, & consentienti, nulla fit in
 ria, neque mihi debetur restitutio: tamen si usura
 us adhuc teneatur usuram restituere ad pias cau
 per modum poenæ; ut suo loco patebit. *Quo* plura
 Denique hinc intellige Christum, *qui oblatum di, &*
quia ipse voluit. Isa. 53. v. 7. & Sanctos Martyres
 plerosque etsi paratissimos, & maximè volentes
 pati & mori, adhuc tamen passos esse veram injuriam
 riam: quia licet in ipsis fuerit promptissima voluntas
 tas ad ipsum opus, seu injurias materiales, cruciatus,
 tus, tormenta, necem; attamen non fuit in ipsis
 imò in Sanctis non potuit esse voluntas cedendi
 juri suo: neque etiam profuisset illa cessio juris
 cum per illam non impediretur ex aliqua parte
 litia hostium, vel tortorum; dum ipsi vel igno
 rassent eam cessionem; vel licet cognovissent, sine
 hil tamen curassent, sed perinde cruciassent, ac si
 sita non esset: quin aliunde melius erat Christo
 Sanctis Martyribus pati non solum cruciatus, sed
 mortem materialiter, sed etiam injuriam formalem

er, ut major esset passio extensivè, patiendò plu-
ra propter Deum: uti observat *Lugo hic disp. 8.*
De Justitia, Sect. I.

Et Jus plenum.

Alterum requisitum ad hoc, ut volenti non fiat
injuria, est; ut quis habeat plenum ac pro-
ximè jus disponendi de tali re, & ita pro arbitrio
suo valide juri suo cedere possit: alioquin quantum-
vis volenti adhuc fiet injuria. Sic pupillus etsi con-
sentiens donando vel permittendo, ut sibi res aufe-
ratur, adhuc tamen ei fit injuria: quia nondum
habet jus plenum disponendi de rebus suis sine au-
thoritate & consensu Tutoris. Simile est de Reli-
giosis Societatis post vota biennii: Sic Secundùm
plures apud *Lugo cit. n. 3.* is, qui petit ab alio occi-
di, occisus adhuc patitur injuriam, quia non ha-
buit dominium & jus plenum vitæ suæ, sed potius
Deus, nec consequenter potuit illi juri cedere. Sic
secundum aliquos ibidem: maritus consentiens in
adulterium factum ab alio cum uxore sua, adhuc
patitur injuriam, quia non habet jus, vel dominium
plenum in corpus uxoris, sed restrictum ad legi-
timum usum suum tantum. Utrumque non im-
probabiliter. Sed de his mox dicam expeditius.
Insuper quando quis habet quidem jus aliquod
pro parte sua, non tamen potest cedere juri suo
sine præjudicio, vel injuria alterius personæ, vel
statûs certi, adhuc ei consentienti, & volenti cedere
juri suo non fiet injuria; quamvis tunc fiat injuria
tertix personæ, ipsi certo statui: E. g. I. Si ma-
ritus consentiat ad auferenda bona dotalia, vel in-
stu-

stuprum cum filia, ipsi patri, seu marito nullam
 injuria ab auferente, vel stupratore, sed bene
 ri, vel filia invitæ. 2. Qui occidit volentem
 vel petentem occidi, simpliciter nullam facit illi
 injuriam, ut habet communis DD. ob rationem a
 bis supra datam: attamen gravissimè peccatur
 tra Jus Dei qui solus est Dominus vitæ & mor
 item contra Justitiam legalem respectu Commu
 tatis: cui utrique juri non potuit cedere occi
 3. Qui commisit adulterium cum ligata, exp
 se consentiente marito, simpliciter huic nullam
 fert injuriam, neque ad ullam ipsi restitutionem
 nebitur, ut iterum habet communis DD. Sent
 tia. attamen sit gravissima injuria ipsi statui sa
 matrimoniali contra bonum Sacramenti, & pro
 cui juri non potuit cedere maritus ille sponte
 nutus, sed tantum juri suo proprio, quod habe
 corpus conjugis, quod solum esse objectum in
 riæ in ipsum committendæ; quâ ratione ab In
 centio XI. damnata est hæc propositio. 50.
*pula cum conjugata consentiente marito, non
 adulterium: adeoque sufficit in confessione dicere
 esse fornicatum.* 4. Qui percutit, vel occidit
 ricum quantumvis consentientem, volentem,
 tentem, nullam quidem ipsi infert injuriam, ad
 tamen incurrit excommunicationem Canonis.
quis suadente &c. nimirum ob injuriam & irre
 rentiam illatam sacro statui Clericali, cujus
 non potuit cedere Clericus, cum jus illud immu
 nitatis non in favorem suæ personæ, sed in fa
 rem sacri statûs principaliter collatum sit, pro

expr
 sente
 Pont
 pat
 tiatu
 invo
 non
 est p
 Cler
 inju
 cont
 spo
 Cle
 De
 Ref
 1.
 3.
 4.
 5.
 9.
 10.
 43

expressè deciditur in jure Canonico *c. contingit. De sententia Excommunicationis.* Ubi sic respondet Pontifex: quando Clericus se offert juxta morem patriæ, ut in satisfactionem injuriæ fustibus percutiatur, percussionem quidem non esse violentam & involuntariam, esse tamen injuriosam: quia Canon, in quo prohibetur percussio Clerici, positus non est propter personam Clerici, sed propter Ordinem Clericalem: & ideo consensus Clerici non impedit injuriam. Sic Pontifex. Intellige tamen non contra jus particulare debitum Clerico, cui ipse spontè cessit, sed contra jus debitum sacro Ordini Clericali: ut ex verbis citatis liquet.

CAPUT II.

De Restitutionis Natura, Obligatione & Radicibus.

SECTIO I.

Restitutio quid sit, unde debita, qualiter obligans, & necessaria?

SUMMARIUM.

1. Restitutio quid?
3. Quid laicè,
4. Quid stricte sumpta?
5. Usque ad n. 9. Ejus obligatio unde? ubi quid delictum materialè, formale?
9. Restitutionis radices immediatae quaruor.
10. Usque ad n. 13. Regulae generales semper prae oculis habenda.
13. Usque ad n. 18. Explicatur differentia restitutiones à satisfactione.